

TÜRK MATBUATINDA MEHMET ÂKİF ERSOY (19 Haziran 1936 - 13 Mayıs 1937)

Nuran Özlük*

Özet: Bu çalışmada Mehmet Âkif Ersoy'un Mısır'dan Türkiye'ye dönüşü ve vefatından yaklaşık beş ay sonrasına kadar (19 Haziran 1936-13 Mayıs 1937) Türk matbuatında şairin hayatı, edebî şahsiyeti, eserleri ve özellikle "İstiklâl Marşı" hakkında dönemin aydınlarının duygu ve düşüncelerine, aralarındaki kamplaşmadan kaynaklanan fikir çatışmalarına yer verilerek yakın dönem sosyal, siyasi ve edebiyat tarihimize ışık tutmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Âkif Ersoy, İstiklâl Marşı, Türk matbuatında Mehmet Âkif Ersoy, Mehmet Âkif Ersoy'un taraftarları, Mehmet Âkif Ersoy'un aleyhtarları.

MEHMET ÂKİF ERSOY IN TURKISH PRESS
(19 June 1936 - 13 May 1937)

Abstract: In this work, enlightening Mehmet Âkif Ersoy's return from Egypt to Turkey after his death until about five months (19 June 1936-13 May 1937) in Turkish press poet's life and literary character, his works and educated people's thoughts and feelings of this period, especially about the Independence March, by bringing about thought's disagreements because of the polarizing between them and also the closed period's social, political and literature history are aimed.

Keywords: Mehmet Âkif Ersoy, Independence March, Mehmet Âkif Ersoy in Turkish press, supporters of Mehmet Âkif Ersoy, people against Mehmet Âkif Ersoy.

1. MİSİR'DAN DÖNÜŞÜNDEN VEFATINA KADAR MEHMET ÂKİF

Mehmet Âkif Ersoy'un hayatı, edebî şahsiyeti, dünya görüşü, gerek kendi döneminde çağdaşlarınca, gerek vefatından son-

* İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı Doktora Öğrencisi.

ra hem çağdaşları, hem de yeni nesil tarafından lehinde ve aleyhinde pek çok yazıya konu edilmiştir.

Âkif'in ölümünden altı ay evvel Mısır'dan İstanbul'a dönüşü sonrasında yaşadığı ıstıraplar, matbuatta çok fazla yer almasa da ölümü ve akabinde çeşitli vesilelerle farklı kesimler tarafından bir hayli yazı neşredilmiş, bunlardan bazıları ise münakaşa hâlini almıştır.

Bahsedilen yazıların ilki, şairin 19 Haziran 1936'da Mısır'dan İstanbul'a gelişini iki gün sonra okurlarına ulaştıran *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanır. Bu yazı, gazetenin Şehir ve Memleket Haberleri sütununda "İstanbul Şenlikleri", "Halkın Şikâyetleri", "Arazi Tahriri" gibi haberlerin içinde "Mehmet Âkif İstanbul'a Geldi" başlıklı çok kısa bir haberdır.¹ Daha sonra Orhan Seyfi, Âkif'in yurda dönüşünü geç haber alan gazetecilere dönemin popüler bir haberiyle gönderme yapar. O sıralarda Türkiye'ye gelen "zümrüt ve yakut meraklısı" bir Hint racasının muharrirlere dilimize o zümrütlerden daha iyi yontulmuş ve daha kıymetli eserler veren şairin sanatından daha cazibeli göründüğünü ve Âkif'in Şişli'de bir hastanenin sessiz bir köşesinde yarı unutulmuş bir şekilde yattığını söyler.²

Haziran ilâ ağustos ayları arasında ise *Son Posta*'da Hayri Yazıcı'nın³, *Yedigün*'de Kandemir'in⁴, *Yarım Ay*'da Niyazi Acun'un⁵ Âkif'le gerçekleştirdiği görüşmeler gazete ve dergilerin sayfalarında görülmeye başlar. Bu görüşmelerde şairin yurda dönüşüne duyulan sevinç, hastalığının fiziki yapısında yaptığı tahribat ile ilgili tasvir ve kendisine yöneltilen sorulara verdiği cevaplar dönemin aydınının Âkif'e bakış açısını, şairin durumunu, duygu ve düşüncelerini birkaç hafta sonra bile olsa millete aktarması bakımından dikkate değerdir.

Kandemir'in görüşmesinden bir hafta sonra *Yedigün*'de Faruk Nafiz Çamlıbel'in bir yazısı neşredilir. Faruk Nafiz'e göre onun gelişini, hakkında beslenen derin duygulara ifade fırsatı vermesi itibarıyla büyük bir hadisedir. Şair yalnız adı, yalnız şiiri ile değil insanlığa göz yaşartacak kadar yüksek olan emsalsiz şahsiyeti ile her zaman "gönlümüzün" baş sedirine bağdaş kurmuştur. Yedi cildi dolduran *Safahat*'taki şiirlerinden hiçbiri şahsi teessürün ifadesi değildir. *Asım*'ın her sayfası bir şairi lâyemut etmeye kâfidir.⁶

Daha sonraki yazılarda da görüleceği gibi Nâmık Kemal, Tevfik Fikret ve Mehmet Âkif arasında karşılaştırma ve bağlantı kurma bu dönemin yazılarında sıkça yapılır. Çamlıbel burada, Nâmık Kemal'le Âkif arasında bir ilişki kurar. Çamlıbel için Âkif'in hayatı ile eserleri arasında sıkı bir münasebet vardır. Nâmık Kemal ile arala-

rındaki fark, Kemal'in hayatından sirayet eden kuvvettir. Âkif'te ise eser ve hayat, aynı metin adımlarla yan yana gider. Onun eserleri kemiyet ve keyfiyet itibarıyla edebiyatımıza tepeden bakar. Şahsına ve hayatına gelince bunun için kaydedilecek hayranlık ne kadar yerinde olsa bile üstadın erişilmez tevazuunu incitmekten başka bir fayda temin etmez. Âkif, Türk edebiyatına yıllarca fazilet ve sanat taşımıştır.

Cumhuriyet gazetesinde yazan M. Turhan Tan, Âkif'i ziyaret ettikten sonra yolda yurttaşların şen kahkahalarına şahit olunca derin bir üzüntüye kapılır. Duygularını Âkif'in dizeleriyle dile getirir: "İşte o vakit, gene ihtiyatsızlık: Utandım ağlayarak ağladım utanmayarak!"⁷

Âkif'e karşı derin saygı ve sevginin yanında onun millî bir şair olduğu, aruzu ustalıklı kullandığı özellikle "Çanakkale Şehitlerine" ve "İstiklal Marşı"ndaki kudret ve kuvveti, dönemin aydınlarının ve resmî makamlarının Âkif'e karşı ilgisizliğinden duyulan tessürlerin kâğıda dökülmesi şeklinde tezahür eden bu yazılarla taban tabana zıt ve şairi tahkir edici bir yazı *Açık Söz* gazetesinde yayımlanır. Münir Müeyyet Bekman, "On Bir Sene Sonra Memlekete Dönen Bir Şair Hakkında" serlevhali yazısında Âkif'in memlekete ayrıldığında doğanların ilk mektebi, ilk mektebe başlayanların liseyi bitirdiklerini, o gün on bir yaşındakilerin ise üniversiteden mezun olarak hayata atıldıklarını; geçen zamanın şuurlaştırdığı, iradeleştirdiği gençliğin dünün kıymetleri hakkında söz söylerken, hüküm verirken Âkif'in bütünlük namına bir hizmet yapmış, inkılapçı vicdanlarda yer bulmuş olmasının lazım geldiğini dile getirir.

Bekman, Âkif'in bir gazeteciye edebiyatla hiç alakadar olamadığını, yenileri hiç tanımadığını söylemesinin onun memlekete olan alakasızlığını göstermeye kâfi bulunduğunu iddia eder.

Bekman, Âkif'i millî bir kahraman olarak gösteren ve gençliğe böyle tanıtmak isteyen muharrirlere meydan okur. Çünkü Âkif'in bir "Çanakkale Destanı" ve "maalesef dudaklarımız arasında çırpınan "Millî Marş" gibi bazı şiirlerinin inkılapçılık değerlerinden uzak olduğunu ve onun daima "geri sırtlarda pusu kurduğunu, inkılaba dış bilemediğini" ileri sürer. Bekman, Âkif hakkında yazılan bütün övgü dolu yazıları yalanlamak istercesine kıymetlerin mücerret hükümlere dayanmadıkça kıymetsiz kalmaya mahkûm olduğunu örneklemeye kalkışır ve Ağrı Dağı, Menemen hadiselerinde millî şairin sustuğunu, sanatının kudretini göstermediğini, bu yüzden de inkılapçı bir ruhun ona vereceği hükmün sıfır olduğunu, in-

kılap edebiyatı tarihinde ise kısacık kanaatlerin kuvvetli bir şairiydi demekle yetineceğini, onun için bundan fazlasını istemenin inkılabı hüremetsizlik addedileceğini de ilave ederek hakaret dolu yazısını nihayetlendirir.⁸

Âkif'in henüz hayatta iken, hatta İstanbul'a gelişinden on iki gün sonra neşredilen bu yazı, "İstiklâl Marşı"na karşı belki de ilk keskin karşı çıkıştır. Âkif'in ölümünden sonra bu konu tekrar gündeme gelecek ve daha ağır ithamlar birbirini takip edecektir.

Bekman'ın yazısının matbuattaki akisleri hemen iki gün sonra görülmeye başlar. *Son Posta*'nın "Sözün Kısası" başlıklı sütununda Ermel Talu, durumu dramatize eder ve gördüğü bir rüyadan bahseder. Rüyasında bir dev (Âkif) ile cücenin (Bekman) muhaveresini anlattıktan sonra Bekman'a ahlakı, seciyesi, yurt sevgisi ve dehası şüphe götürmeyen bir hasta adama karşı denediği kalem biçimindeki kargısını "bizim" lehimizde niçin denemediğini, o azametini kendi kudretinden çok mu üstün olduğunu, hisli kalbinde gurbet acısından başka bir şey duymadan can atarak yurduna dönmüş olan şaire durup dururken dil uzatmayı kimden öğrendiğini, bunu hangi ahlak kitabında okuduğunu sorar ve Bekman'a susmasını, hastayı rahat bırakmasını, aksi takdirde kalem gibi kargısıyla indirmediği her darbenin Birinci Dünya Savaşı ve İstiklâl Savaşı'nın tertemiz alınlı şehitlerini rahatsız edeceğini söyleyerek onu tehdit eder.⁹

Son Posta'nın aynı nüshasında "İmset" müstearıyla yazılan bir başka köşe yazısında, açıkça isim verilmeden Âkif'in Türk edebiyatını takip etmemesini kınayan Bekman, meşhur olmaya çalışan biri olarak zikredilir ve "Mehmet Âkif genç edipleri tanımıyormuş. Olabilir. Herkes cep takvimi kullanacak değil ya!"¹⁰ denilerek Bekman alaya alınır.

19 Haziran 1936-27 Aralık 1937 arasında neşredilen belli başlı ve döneminde akis uyandıran yazılarda bir kutuplaşmanın dikkati çektiği görülür. Bu kutuplaşma Âkif'in ölümünden çok kısa bir süre sonra iyice belirginleşir ve yazıların muhtevaları da bu minval üzere şekillenmeye başlar.

2. VEFATININ AKİSLERİ

27 Aralık 1936 Pazar akşamı saat 19.45'te vefat eden Mehmet Âkif Ersoy'un ölüm haberi, dönemin gazetelerinin bazısında tafsiyatlı, bazısında ise sıradan bir habercilik görevi yapmış olmak kabinden verilir.

Cumhuriyet gazetesinde Âkif'in aruz veznini herkesten ve her büyük şairden daha selis bir dereceye yükselttiği, Türkçenin onun kaleminde en sade ve bununla birlikte en beliğ bir şiir dili olduğu belirtilir.¹¹

Son Posta gazetesinde *Safahat*'ın Türkiye'de en çok okunan eser olduğu söylenir.¹²

Tan gazetesindeki haberde "İstiklâl Marşı"nın Âkif'i millî savaşın şairi yaptığı, "Çanakkale Destanı"nın ise Çanakkale Savaşı'nın en büyük abidesi olarak yaşadığı dile getirilir.¹³

Ulus gazetesinde son Osmanlı edebiyat devirlerinde müstakil bir edebî çeşni sahibi olarak temayüz etmiş, nazımda bilhassa tahkiyesi kuvvetli olan Âkif'in ölümünün edebiyat âleminde derin bir teessür uyandıracığı bildirilir.¹⁴

Kurun'da Âkif'in aruz veznini hâkimiyetle kullandığı ve halk edebiyatını halk diliyle ifade etmek hususunda büyük bir muvaffakiyet kazandığı, dinî heyecanları samimiyet ve kuvvetle gösterdiği başarının kendisini bilhassa hususi bir şöhret sahibi yaptığı, *Asım* adını taşıyan manzum muhavere şeklinde yazılmış eserin millî hamaseti ifade yolunda yükseldiği sanat ve kudret derecesine henüz hiçbir şairimizin yükselemediği yazılır.¹⁵

Âkif'in vefatının haber konusu edildiği gazetelerde genel anlamda bundan duyulan derin üzüntüden bahsedilirken bir sonraki gün Âkif'in toprağa verililişiyle artık kişisel duygu ve düşünceler gazete ve dergilerin sütunlarına boy göstermeye başlar.

Âkif'in şairliği, eserlerinin önemi ve kıymeti, milliliği, inkılapçılığı yeni tartışmaların, anketlerin ve ağır hakaretlerin başlamasına vesile olur.

3. VEFATI SONRASINDA ÂKİF

Mehmet Âkif'in vefatından sonra yayımlanan yazıların pek çoğu, vefatı öncesindekiler gibi iki ayrı kitlenin görüşlerinin çarpışması şeklinde karşımıza çıkar. Aşağıda bütünlüğün bozulmaması için karşılıklı yazışmalar dışında kronolojik olarak yer verdiğimiz yazılarda da görüldüğü gibi bunların bir kısmında Âkif, tamamen müspet veya menfi bir şekilde değerlendirilmiş, bir kısmında her iki tutum bir arada sergilenmiş, bir kısmında ise söz dalaşına, kalem kavgasına girişilmiştir.

Bu yazıların ilki *Haber* gazetesinde neşredilir. "Günün Meselesi" sütununda yer alan yazısında Hasnun Rasih Tanay için Âkif, Türk-

lük muhabbetlerini, şanlı tarihinden yaprakları haykırarak ömrünü tüketmiş; bize *Safahat'ı*, *Âsım'ı İstiklâl Marşı'mızı* vermiş ve bununla da benliğimizi göstermiştir. "Arap'ın aruz veznini konuşma diline büyük bir ustalıkla tatbik eden üstadın bütün eserleri nesirden farksızdır. Mehmet Âkif'i kaybettikten sonra onun yerini tutacak daha bir millî şairimiz yoktur. Kim bilir onun gibisine ne zaman kavuşacağız. Âkif'in adı Türk doğup Türk öleceklerin hayatlarında anacakları bir isim olarak kalacaktır."¹⁶

Yaklaşık beş ay önce Âkif'e karşı çok ağır ithamlara sayfalarında yer veren *Açık Söz* gazetesinde bu sefer tamamen farklı bir yazı Nizamettin Tepedelenli'nin kaleminden yayımlanır. Tepedelenli'ye göre Kemalist Türkiye taziyeye muhtaçtır; çünkü Türk Mehmet Âkif, Türk Mustafa Kemal'in isyan narasını ilk işitmiş ve Kemalist ihtilal saflarına ilk karışmış olan erlerden bir er oğlu erdir. Türk ırkının dili, en ufak bir tereddüde hak vermeyen kati bir ifade ile hancılerde ona en gür ahengi verebilen sanatkârdan dünden beri mahrum bulunmaktadır.¹⁷

Yurda geldiğinde Âkif'e karşı saygı ve sevgisini *Cumhuriyet* gazetesinin satırlarında dile getiren M. Turhan Tan, yine *Cumhuriyet'*te Âkif'in aşk, süs ve saz şairi değil Allah'ın kemal ve celalini, ilahî büyüklüklere ve temizliklere tercüman olan peygamberin rikkat ve nezahetini, geçmiş devirlerin yüksek şahsiyetlerini, mensup olduğu cemiyeti ve insanı terennüm ettiğini söyler ve eserlerinden birini diğerine tercih etmeyi gün ışığından bir tutam ayırmak kabilinden addeder.¹⁸

*Cumhuriyet'*in aynı nüshasının "Hem Nalına Hem Mihına" sütununda aruzun Âkif'in elinde şekilden şekle giren bir oyuncağa benzediği, ona şair değildir diyenlerin karşısında duran "Çanak-kale" ve "İstiklâl Marşı" ile şairliğinin kudretini ispat ettiği, şairin "İstiklâl Marşı"nın her mısraını inanarak yazdığı ve bu eserin hiçbir babayığit tarafından yazılamayan alevli bir şiir olduğu ibareleri yer alır.¹⁹

*Tan'*ın "Felek" sütununda B. Felek'e göre Âkif yalnız lisana değil akliselime de tasarruf ederek nazmetmiş bir şairdir.²⁰

Bu dönemde yazılan yazıların bazılarında daha önce de belirtildiği gibi Âkif'in, Nâmık Kemal ve Tefvik Fikret'le karşılaştırılması göze çarpar.

Son Posta gazetesinin "Sabahtan Sabaha" sütununda Burhan Macit de aynı metodu takip eder ve yirmi altı yıl önce Âkif'le Fikret hak-

kındaki duygu ve düşüncelerini okuyucularıyla paylaşır. Burhan Macit, Âkif'in edebî mesleğine inanmadığını, daha mektep sıralarında onun Fikret'le olan fikir düellosunu heyecanla takip ederken Âkif'i başında burma burma sarığı ile haşin ve inatçı bir medrese sofası gibi gördüğünü, Fikret'in o ince fakat hançer gibi Batıcı, ateş gibi yakıcı cevaplarını harıl harıl ezberlerken şahsını tanımadığı "Fatih Kürsüsünde" şairine karşı derin bir husumet duyduğunu; fakat 1914'ten 1936'ya kadar Türk edebiyatında cıvık ve cırlak sanat iddialarıyla çırpınıp duran şairlerin *Millî Marş*'a mevzu olabilecek iki satırlık bir nazım çıkaramadıklarını gördükten sonra *Safahat* şairine karşı duyduğu o masum düşmanlıktan utandığını söyler ve "Bu samimi hicap ile onu son günlerinde olsun ziyaret etmek, elini öpmek için Alemdağ'na kadar gittiğim zaman gördüğüm manzara beni bir kat daha mahcup etti. Çünkü *Millî Marş*'ımızın adı tarihe geçecek şairi, orada millî ve resmî alaka ve şefkatlerden uzak, tesellisz, sevgisz, hasretini çektiği yurdunun havasını koklaya koklaya hayata gözlerini kapamaya çalışıyordu."²¹ sözleriyle pişmanlığını dile getirir.

Âkif'in Nâmık Kemal ve Tevfik Fikret'le karşılaştırıldığı; ancak Burhan Macit ve daha sonra görüleceği üzere İ. Alaattin Gövsa, Peyami Safa'dan daha farklı bir bakış açısıyla değerlendirildiği yazı, Refik Ahmet Sevengil tarafından kaleme alınır. *Kurun'un* Edebiyat sütununda yazan Sevengil, kendisinin yetiştiği senelerde çok sevdiği Tevfik Fikret'le çatışan Âkif'e karşı ilk intibahının tamamen aleyhte olduğunu söyler. Seneler geçtikten sonra Âkif'in eserlerini baştan sona kadar okuduğunu, aruz veznine hâkimiyeti ve şekil mükemmelliğinin arkasında asıl insanı saran heyecanları ölçüye sığmayan engin bir ruhun çarpıntılı musikisi olduğunu, Mehmet Âkif'i okuyan kişinin her şeyden önce büyük şairle karşı karşıya olduğunu kabul etmesi ve sanatının insanı çekip götüren kudretine teslim olmak vaziyetinde kaldığını dile getirir. Sevengil için Âkif ve Nâmık Kemal'in milliyet anlayışı ile kendilerinininki arasında fark vardır. Âkif, bir devrin hâletiruhiyesini en iyi ve sanatkârane bir şekilde temsil etmiş bir adam olarak devrini kapatmış, onun nesli bütün telakkileriyle birlikte göçüp gitmiştir. "Âkif'in bir eski zaman dervîşi gibi ilahî bir cezbeye tutulup içine kapanmış gözleri etrafta olup biteni göremiyordu. O, bir eski zaman filozofu gibi sonsuz bir araştırmanın heyecanına dalmıştı. Bu sahada mustarip ve muhafazakâr kaldı; çünkü mazi dekoru içinde harikulade olan Âkif, istikbali görmek ve cemiyetin yürüyüşüne istikamet çizmek vaziyetinde değildi. Hâlbuki Tevfik Fikret'in asıl büyük olduğu saha burasıdır."²²

*Son Posta'*nın Âkif'in ölüm haberini verdiği nüshasında övgülerle dolu yazıların bulunduğu sayfada şairin biyografisi de yer alır. Biyografinin son kısmında yazılanlara göre, "Mehmet Âkif, bundan on beş yirmi sene evvel en çok ve en geniş bir okuyucu kitlesi tarafından okunan bir şairdi. O zamanlar memlekette yaşayan muhtelif ideolojiler arasında en münteşir bir ideolojiyi kitle için en cazip şekilde ifade etmiş olmasından gelen bu okuyucu bolluğu yavaş yavaş azaldı. Hayat yürüyor ve insanlar değişiyordu. Bu itibarla eserlerinin büyük bir kısmı, sade edebiyat tarihlerinde yaşayacaktır."²³

Cumhuriyet gazetesinde Doktor İhsan Unaner, "*Çanakkale ve İstiklâl Marşı'*ndan başka bir şey vermemiş de olsaydı bu iki eser ona karşı beslenmesi iktiza eden hürmetin izharı için gene kâfi bir vesile olurdu. O ki bizde aruzu en ziyade tabiileştiren sanatkâr, temiz Türkçeyi en evvel ve en emniyetle kullanan nâzım olmuştu... Ona softa ve yobaz demişlerdi. Din ki bir akidedir, ondan şiiri ayırmak lazım değil mi?" sorusuyla okuyucuyu baş başa bırakır. Unaner, ayrıca Âkif'in cenazesinin sahipsiz bir şekilde cenaze aracıyla getirildiğinden, ona karşı gereken ilginin gösterilmediğinden de yakınır.²⁴

Uyanış Servetifünûn dergisinde "Mehmet Âkif" başlıklı yazısında Halit Fahri Ozansoy açısından Âkif, kendi zamanındakilere de, sonrakilere de pes dedirtecek derecede aruzu kullanmıştır. Ancak onun en büyük coşkunluğu, en canlı eserleri dinî ilhamla dolu mısralarında çınlamaktadır. Bilhassa bu noktada İslam âleminde beynelümmet bir hususiyeti vardır. Onun sadece realizme kaçan taraflarını beğenenler olabilir. Fakat Hüseyin Rahmî'nin nesirle romanlarında yaptığını, şiirle yapmanın şiirin büsbütün başka bir dil, bir gönül ve ahenk dili olarak tanıyanlarca beğenilmesine imkân yoktur. Âkif'in o cephede yalnız zanaatı vardır, halis sanatı ve şairliği değil.²⁵

Âkif'in Mısır'a gidişini yapılan inkılaplara karşı bir tavır olarak algılayanlara *Marmara* dergisinde bir cevap yazan Munis Faik Ozansoy, bu durumu Âkif'in mizacı ile ilişkilendirir. Ozansoy'a göre son senelerde gerçekleştirilen inkılabın ileri hareketlerine ayak uyduramayan Âkif'in içtimai kanaatleri onu hiçbir zaman geri cereyana hizmet etmeye saik olamaz; çünkü hiçbir hasis emel onun kalbinde yer bulamaz.²⁶ Ayrıca Ozansoy'un, Âkif'in Türklüğünü Müslümanlığından önceye alması da dikkat çekicidir.

Çağdaşları gibi, Peyami Safa da, Nâmık Kemal, Tevfik Fikret ve Mehmet Âkif arasında bir bağlantı kurar. *Çığır'* da yazan Peyami Safa, Nâmık Kemal'le başlayan ve Tevfik Fikret'le devam eden vatan

şairinin Âkif'le birlikte toprağa verildiğini, Türk vatanının şairsiz kaldığını söyler.²⁷

Mehmet Âkif hakkındaki ağırlıklı olarak müspet yaklaşım ve değerlendirmelerin yer aldığı yazılardan bazıları çeşitli il ve ilçelerde çıkarılan Halkevlerinin dergilerinde yayımlanır.

Muğla Halkevi'nin aylık dergisi *Yeni Milas*'ta neşredilen yazısında Nahit Menteşe, Âkif'in ölümü ile poesie denen şeyin fazla bir şey kaybetmediğini söyler. Çünkü Âkif tam bir poete değildir. Menteşe yazısına şu düşüncelerini de ilave eder:

"O, seciyesi kuvvetli bir insan, lisana hâkim, sanatkâr bir sosyolog idi. Sanatkâr diyorum çünkü o günün hadiselerini kuvvetli fırça darbeleriyle tasvir etmek ve onları bir ressam kadar maharetle herkesin gözü önüne koymak kudretini haizdi. Âkif'in intihap ettiği mevzuları hiç kimse bu kadar sürükleyen bir tarzda yazamamış, hiç kimse o mevzular içinde edebiyatın ruhunu bu kadar derin yaratamamış ve bu mevzuları bu kadar incelememiştir. Manzumelerinin çoğu epik janrını taşıyan Mehmet Âkif, lisana hâkimiyeti ve ruhun samimiyeti ile bize hemen güzel bir edebiyat mücevheri verebilmek kudretini göstermiş yegâne yazıcımızdır desek hata etmiş olmayız."²⁸

Akşam gazetesindeki yazısında Hasan Âli Yücel, mezhep ve meşrep itibarıyla tam zıddı olan Tevfik Fikret'in nesre çalan; fakat hiçbir satırında laubalileşmeyen nazım lisanını Âkif'in daha çok mahalle ve sokak diline yaklaştırarak aldığını söyler ve şairliğini, şiirlerinin muhtevasını ve yurt dışına çıkışını şöyle açıklar:

"Onun kaleminde aruz her şeyi hikâye edebilecek bir kolaylık kazanmıştır. Hikâye edebilecek diyorum; çünkü bu dille her şeyi ifade etmek mümkün değildir. Bu kadar açık ve bu kadar anasırı tam bir üslupla söylenemeyecek karanlık ve karışık duygularımız olduğunu da unutmamalıyız... Mehmet Âkif şiirlerini yaratırken iki unsur kullanmıştı: Dinî, millî. Açık olarak görmeliyiz ki ruhumuzda onun şiirlerine makes olan taraf millî olan tellerdedir. Mesela Çanakkale'yi anlatan şiir parçasında iç duygularımızı titreten vuruşlar, onun tasvir ettiği muhteşem ve âlemleri içine alan büyük ve muhayyel tabutun dinî anasırdan değil bu tabutun içinde yatan Mehmetçiğin kendisinden geliyor, bu muharebe ne Uhut ne de Bedir Gazvesi'ne benzer. O, sadece Çanakkale Muharebesi'dir. Karşı tarafta 'kimi Hindu, kimi yamyam, kimi bilmem ne belâ...' dediği her dinde ve hatta bizim dinde düşmanlar bu yanda ise Âkif'i kahramanlıklarıyla coşturan Türk yiğitleri vardır. Dava asla bir tevhit meselesi değildi. İstiklâl Mücadelesi'nden sonra Mehmet Âkif, cemiyette gördüğü değişime inanmadı ve inanmadığı için de uyamadı. Beş altı sene memleketten uzak yaşamının sebebi budur. Çünkü onun cemiyet telakkisi geri idi. Hâlbuki kurtuluş zaferinden hızını alan inkılap duramazdı. Bu muharebede sıkı bir yürüyüş zarureti hâsıl olduğu zaman bacaklarında kudret olmayanlar, döküntüler arasında kalırlar. Mehmet Âkif, halkçılık ruhunda ve Türk milletinin gösterdiği

kahramanlıkların destanını duymakta büyük bir isabet göstermişti. Onun ben-
ce yaratıcı tarafı buradadır, yarına intikal edecek taraf burası olduğu gibi. Bu
isabete mukabil büyük bir dalalete de düşmüştü. Mısır'da kendisini karşılayan
ve koruyan nihayet şu veya bu fert olmuştur. Hâlbuki hastalandıktan sonra
döndüğü öz vatanında tabutunu eller üstünde götürken fert değil cemiyetti, fe-
veranlı anlarda onun diliyle kendi büyüklüklerini duyan ve dinleyen Türk ce-
miyetinin vicdanı... Onun da çok yakından tanıdığı bu yiğit millet kendisinin
herhangi bir faziletine, fedakârlığına hitap eden insanı hatta düşmanı olsa
unutmaz. Mehmet Âkif, son zamanların yazmayı tasavvur ettiği Hücetü'l-Ve-
da'ı değil Mısır'dan İstanbul'a hicretiyle bu dalaletini, mübarek vücudunu
ölümden sonra bile göğsünde taşıyan Türk vatanına karşı ödemiş ve affettir-
miş sayılmalıdır.”²⁹

Âkif'i suçlayan bu yazıya karşılık Balıkesir Halkevi'nin aylık
dergisi *Kaynak*'ta Korkut Bayülken'in “Âkif'i Nasıl Anlamak İstediler?”
başlıklı yazısı yayımlanır:

“Millî varlığımızın en canlı misali olan koca istiklâl şairimize karşı borcu-
muzu ödedik mi? Vazifemizi yaptık mı?.. Daha sıcaklığını kaybetmeden meza-
rını taşlamak meşhur olmak için bir sebep, bir fırsat yine yoksa moda mıdır?..
Kozmopolit Fransa *La Marseillaise* şairine karşı diz çöküp yerlere kadar eğilirken
biz, ölmüş olanın mezarını taşıyoruz. Âkif'in cemiyette gördüğü değişmelere
inanmadığını kim nesi ile ispat ediyor veya ispat edebilir? Adım adım kanlarla
sulanan toprakların alevleri içinde büyük bir Türk inkılabının doğacağını ölüm-
lerin önünde sarsılmayan inancı ile haykırdı. Bize bunları o müjdeledi. Sonra
inanmadı öyle mi? 'Verme, dünyaları alsan da şu cennet vatanı,' ve “Hakkıdır,
Hakk'a tapan milletimin istiklal!” diye çırpınan adam sosyal bakımdan geri
miş. 20. asır sosyolojisinin bel kemiğini kıran şu iki hakikatten başka nedir ki?..
O, ne kupkuru bir şair ne de uluorta bir insandır. O millî varlığımın kahraman-
lığımın biricik dilidir. Kendimi yalnızca onda bulur ve onda görürüm.”³⁰

Bayülken, “Efendiler!” hitabıyla Hasan Âli ve onun gibi düşü-
nenlerin karşısına dikilir:

“Efendiler! Dikkat ediniz, Âkif'in alınına vurulan kara, benim alınma vurul-
muş demektir. Bense yarına temiz alınla çıkarmaya çalıştığımız yeni nesilim.
Yani ümid-i istikbal! Daha açık: Atamın cumhuriyet ve istiklâlî emanet ettiği o
Türk genci benim! Ben, yarına millî varlığımdan alınan granit taşlarla temeli
atılmış bir benliğe dayanarak ortasında şereften bir meşale yanan pak alınla
çıkma istiyorum. Âkif ise bu temel taşlarımdan biri, belki değil muhakkak en
mühimidir. Onun dilindeki *Çanakale*'sinde civanmertliğimle şerefimi, 'Kork-
ma sönmez'inde asalet ve istiklalimi duyarım, görürüm. Onlarda yalnızca ve
bütün benliğimle ben yaşarım ve yarın yine onu söyleye söyleye ölüme karşı
gideceğim ve gidebileceğim. Yalnızca o istiklalim için... Âkif, büyük bir dala-
lete düşmüştü diyen Hasan Âli yapmadan yıkmaktan başka neyi ifade ediyor?
Hiç. Bir biçarenin koltuklarına girip ayağa kaldırdıktan sonra ayağının altına
karpuz kabuğu koymakta ne mana var?.. Mısır'da kendisini karşılayan, koru-

yan şu veya bu fert olmuştur, deyip itiraf etmenizi çok asibe ve fakat eksik ve yine dar buldum. Hâlbuki bunun başka taraftan başka kıymetlerle ölçülebilecek ve ayrı ayrı hepimizin yüzünü ilelebet kızartacak kadar acı tarafı vardır. 'Arkadaş yurduma alçakları uğratma sakın/Siper et gövdeni dursun bu hayâsızca akın' diye canından daha kıymetli olduğunu anlatmaya çalıştığı sevgili yurdunda, yabancı ellerde değil ölüm kanlı dişleriyle ömrünü kemirirken yardımına yine o veya bu fertten, bir Mısırlıdan başka hanginiz koştunuz? Hanginiz elinizi uzattınız?.. O, kabahat ve günahını nihayet borcunu her ne suretle olursa olsun vatanına karşı ödedi. Acaba biz ona karşı olan borcumuzu nasıl ödeyebileceğiz?"³¹

*Yedigün'*de neşredilen bir yazıda İ. Alaattin Gövsa, Âkif'in son dönemlerinde kendisine gereken ilginin gösterilmemesine ve şairin yeni nesle olumsuz tanıtılmasına karşın bu neslin Âkif'e karşı kadirşinaslık gösterdiğinin altını çizer:

"Evet... Acı, fakat hakikat... Âkif, Mehmet Âkif öldü. Onu bütün bir gençlik, bütün bir münevver kütle mezarına kadar eli üstünde taşıdı. Okşanmaya en ziyade muhtaç olduğu son günlerinde unutulmuş hatta bazı yılışık ağızlarda inkâr edilen Âkif için gençliğin ve münevver kütlelerinin bu kadirşinaslığı muhakkak ki büyük ölüm hesabına mazhariyettir. Çanakkale'nin Âkif'in yüksek ilhamından doğan muhteşem destanının edebî akisleri hâlâ kulağımızda çınlıyor. "İstiklâl Marşı", mübarek vatan şehitlerinin aziz hatırası gibi bugün gözüllerimizdedir."³²

Henüz yirmi beş yaşında olan ve ileriki yıllarda 141. maddeden tutuklanarak hüküm giyecek M. Hulusi Dosdoğru *Uyanış Servetifünûn'* da yayımlanan "Ulu Ozan Mehmet Âkif İçin" adlı yazısında, "Âkif, en örümcek düşünceleri aydınlatmasını bilen, en uyuşuk kanları kimıldatmasını beceren bir ozandı. Bakışlarıyla her türlü çetrefilliği yener, kıyıda bucakta sönen her ocağı görürdü. Sanki yüce soyunun yıllardan beri duyduğu ve ateşiyle kavrulduğu yiğitliği o, bütün acuna duyurmak için gelmişti. Kimsesizlerin yarasına merhem olmak, yurdu uğruna can verenlerin destanını yazmak, Türk'ün kendisine olan inanç ve güvencini genç dimağlara duygudan kalemiyle yazmak için gelmişti. Her ne çeşit olursa olsun inancı sarsılanlara, geleceğini karanlık görmeye başlayanlara sağlık verebilecek biricik devaydı o... Bir din yeşilliği içinden fıskıran Âkif'in özünü hâlâ birçoklarımız öğrenemedik. Aramızda onu softa yapacak kadar ileri gidenler oldu. Fakat o, bunların hiçbirisine aldırmadı. Dil uzatanlar ağır ağır dillerini çektiler. Aykırı kalem kullananlar yazılarını değiştirdiler... Âkif, derin özlü deyişlerini durmadan karaladı. Eserlerini kurarken yapıtaşını öyle sağlam seçti ve temellerini öyle derin attı ki, her biri Türk'ün yaşayış hazinesini zenginleştir-

oradan bize terakkiyat-ı hazıra-yı medeniyeyi getirecek. Kültür, irfan diye bir şeye lüzum yok. Peki, Âkif Avrupa'nın felsefesi, edebiyatı yerine ne teklif ediyor? Şark'ın felsefesini ve edebiyatını mı? Hayır, o da berbat; eski şiirimiz kötü, yenisi manasızdır, Hafız ayyaşın biri, tasavvuf rakı içmeye bir bahane; Âkif'in kitaplarına bakın: Şark kültüründe de İbni Teymiyye ile Sadi'den başka kimseyi kurtarmak kabil değil. Hayır, Âkif'in kültür aradığı yok. Akliselim icabı makineye falan itibarı var. Çalışın, kazanın sonra da camiye gidip mukabele dinleyin, nenize yetmez. Fakat Âkif'in kitaplarını bir açtınız mı bitirmeden kalkamıyorsunuz. Güzelliğinden mi? Hayır, ya nesinden? Basitliğinden. Ben ömrümde bu kadar basit bir eser okumadım. Hani bir şey anlatmak isteyip de teferruatı bırakıp bir türlü esasa giremeyen adamlar vardır, acaba ne diyecekler diye merak edip dinleriz. Âkif'in manzumeleri de öyle merak ile okunuyor. Belli ki aruzla söylemekten keyif duyuyor. Ne olsa, aklına ne gelse, ne duysa hemen aruzla sokacak: Selamünaleyküm aleyküm selam barıştık. Yüzün gülsün artık imam. Hani alay için bazen şimendifer gidiyor düdük deyip Bakırköyü'ne veya şekerli kahve getir, bir de çay getir taze -bilmiyorum belki bunlar da *Safahat'*tan aklımda kalmıştır- gibi mısralar söyleriz. Kitapları bunlarla dolu, okudukça insanın güleceği tutuyor. Aruzu, şiiri tehzil eder gibi bir şey. Mısralar kolay söylenmiş, pürüzsüz, akıcı imiş. Ne söylüyor ki güçlük çeksin. *Asım'*da arzuhâl yazma parçasını okuyun şiir lisanı ile bu kadar alay olur mu diye insanın tüyleri ürperiyor. Şiirin ifade vasıtasını bu kadar bayağılaştıran bir adama büyük şair değil sadece şair demek de kabil midir? Hatıralarda *Berlin Hatıraları'*nı okuyun ve sonra söyleyin: Âkif'in şiirini parodier etmek (alayla taklit) kabil midir? Sanki o mütemadiyen kendi kendini parodier etmiş."³⁵

Nurullah Ataç'ın yazıları ile Mehmet Âkif'in mezarını ve asarını taşta tuttuğunu söylenen Orhan Rahmi Gökçe *Anadolu* gazetesinde Ataç'a şöyle cevap verir:

"Bu yazıda zerrece ilim yoktur, zerrece tenkit yoktur. Bu yazı, Nurullah Ataç'ta sık sık kendini gösteren bir 'inkâr' illetinin hatta her şeye rağmen gözü kapalı koşan bir 'redd-i inkâr' illetinin en buhranlı dakikalarında doğmuştur. Doğan şeyin de alelacayıp, çarpık çurpuk, şaşı, hasta, sarsak vaziyeti karşısında bunu doğurana acımamak hatta sitem etmemek imkânsızdır... Nurullah Ataç'ın bir hususiyeti de herkesin düşündüğü veya düşünebileceği şeye aykırı olmaktır. Bu belki bir görüş başkalığı, belki onun orijinalitesi icabıdır; ama Âkif hakkında yazılan tamamen 'inkâr'a giden hissî bir hareket kendini hiç gizleyemiyor... Şu da var ki Nurullah Ataç, Âkif'in asarına olgun yaşında el uzatırken gözlerini de sıkı sıkı yumarak işe girişmiştir. Tetkiki, âmânın el yordamıyla bir cismin rengini ve güzelliğini araştırmasını andırıyor. Çünkü herkesten başka bir şey söylemek arzusu ve illeti baş gösterince bervechi peşin gözü kapamak lazımdır."³⁶

Nurullah Ataç, yazısına gelen tepkiler üzerine "Yine Âkif" başlıklı bir yazı daha yayımlar. Bu sefer konu daha farklı boyutta, "İstiklâl Marşı"nın değiştirilmesidir:

“İstiklâl bizim için aşılmış bir idealdir. İstila zamanında, kapitülasyonlar devrinde istiklâl bir idealdir fakat istiklâle ermiş bir cemiyet: ‘Ben istiklâl isterim.’ diyemez ya! Fakat “İstiklâl Marşı” bizim istiladan, kapitülasyonlardan kurtulmak için çarpıştığımız, kanımızı döktüğümüz günlerde yazılmıştır. O günleri hatırlattığı için doğru; fakat bu “İstiklâl Marşı”nda bizim bugünkü ideallerimize uyacak, onlara hiç olmazsa bir telmih sayılacak hiçbir şey yoktur. ‘Lakavmiyete fi’l-İslam’ düşüncesiyle yazıldığı için Türk’ten ve Türkiye’den bahsedemez. İçinde ezan vardır, minare vardır; imamı, müezzini, kayyumu ile bütün bir cemaat vardır; millet yoktur. Doğrusu bir marş değil bir ilahi, bir tazarrudur... Bize şimdi, ideallerimize uygun, hiç olmazsa onlarla tezat teşkil etmeyecek bir marş lazım. Niçin yazılmasın? Bugünkü şairlerimiz Mehmet Âkif kadar da mı yazamazlar?”³⁷

Eminönü Halkevi’nin aylık dergisi *Yeni Türk*’te yazan Ağâh Sırrı Levent’in ise Âkif hakkındaki fikirleri şöyledir:

“Samimi, heyecanlı bir şair olduğu muhakkaktır. Ancak bu heyecanın kaynağı geniş ve derin değildir. Onu harekete getirecek hadiseler muayyendir. O, ferdî duygulara kıymet vermez, gönül endişesi taşımaz. Müslümanlığı her türlü kıymetin üstünde sayar. Eski devirleri özellikle asrısaaleti daima hasretle anar. Ömer’in adaletini hatırlar ve anar. Dinî müesseseleri ıslah etmekle, onları yıkılmaktan kurtarmakla her şeyin düzeleceğine, eski parlak devirlerin geri geleceğine inanır... O, büyük hailer karşısında taşan, köpüren, teselli bekleyen gönüllere ümit ve emniyet vermek isteyen bir memleket şairidir. Çanakkale için yazdığı manzume ile “İstiklâl Marşı” için yazdığı güfte bu endişeden doğan şiirlerdir. Bu manzumelerde de tasvir edilen dünya, bir Türk dünyasından fazla bir Müslüman dünyasıdır. Osmanlı İmparatorluğu’nun son devirlerinde görülen düşkünlük nasıl dinî bağların gevşemesinden, imanun sarsılmasından ötürü ise karşımıza diken düşman da hep din düşmanı, üzerimize saldıran ordular da haçlı ordulardır... Bununla beraber “İstiklâl Marşı”nda ‘Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;/Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.’ derken bahsettiği yurt herhâlde Türk yurduudur... Birbirini takip eden inkılaplar, onun âleminin üstünden açacak kadar ileri ve uzak idi. Bu his, yabancı diyarların elemine katlanmayı göze alacak derecede ona kuvvetli geldi. Şüphesiz onu bu harekete iten, bu ileri atılmaya ayak uyduracak kudret ve kabiliyetin kendinde bulunmamasıdır. Yoksa elbette ki herhangi bir kasıt eseri değildir. Âkif gibi samimi, ferdî ahlak itibarıyla dürüst, yumuşamaz ve eğilmek bilmez bir tabiata malik olan bir insandan bundan başka bir şey beklenemezdi. Maziye bu kadar bağlı bulunan, medeniyete dış bileyen Âkif’in asri hayata uymasına imkân olabilir miydi?”³⁸

Yukarıda da belirttiğimiz gibi ölümünden sonra Âkif’e karşı gösterilen saygıyı az bularak Claude Joseph Rouget de Lisle ile mukayese etmeye kalkanların da görüldüğünü söyleyen Levent, “*La Marseillaise* sahibinin inandığı ve hak bilerek bağlandığı inkılap mücadelesinin ön saflarında, elinde üç renkli bayrakla sonuna kadar kaldığını hatırlamalılar.” der.

Agâh Sırrı, Peyami Safa'nın yazısıyla da işaret ettiğimiz gibi Mehmet Âkif'in ölümüyle artık millî vasfını taşıyacak bir şair kalmadığını söyleyenlere ise şu karşılığı verir: "Millî şair vasfının hiçbir vakit burada olduğu kadar yersiz kullanılmamış olduğuna işaret etmek isterim. Herkese tereddütsüz olarak bu vasfı verenler bile Mehmet Âkif için bu sıfatı kullanmakta haklı olamazlar. Ona millî şair demek kendi istemediği bir vasfı isnat ederek ruhunu azaba sokmak demektir."³⁹

Sinop Halkevi'nin aylık dergisi *Dıranaz*'da yazan Ortaokul Türkçe Öğretmeni Dilaver Can'a göre "Çanakkale Destanı", "İstiklâl Marşı" gibi ölmez eserler bırakan Mehmet Âkif, samimi hicranlar içinde yanan bir şairdir. Balkan Harbi'nin acı hatıralarıyla yanan, yıkılan yuvaların feryatlarını tarihe taşıyan, vezne ve dile çok hâkim olan Âkif, ulusunun elem ve zevkini duyar, etrafını iyi görür, incelemelerini hayata uydurur, şiirlerini tabii bir diyalogla yazardı. *Safahat* ile acılarımıza tercüman olmuştur... O, bayrağı seven bir şairdi. Bu sevgisini büyük eserinin başında "Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;" mısraı ile anlatmış, "Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl!" sözü ile özgürlüğe ne kadar âşık olduğunu ifade etmiştir.⁴⁰

Merzifon Halkevi'nin aylık kültür dergisi *Taşan*, "Büyük Şair Mehmet Âkif" sayısını neşreder.⁴¹ Bu nüshada Kadri Özyalçın şunları kaydeder:

"Âkif'in yedi ciltlik *Safahat*'ı dinci ideolojisinin en kuvvetli bir aynasıdır. İslam âlemine bu eser kadar yayılan *Mevlit*'ten sonra bilmem kaç Türk şairinin eseri vardır?.. Bu İslam şairini bir tarafa bırakarak yurdu, milletinin şehitleri için haykıran Âkif'i düşünelim. Saklamaya lüzum yoktur. "İstiklâl Marşı" kadar bu milletin benliğinde mestur olup da ifade edemediği duyguyu anlatan hangi şairimizin bir tek mısraı vardır? "İstiklâl Marşı" Âkif'in değil Türk milletinin mâşerî ruhundan doğma bir parçadır diyeceğim. Âkif milletini bu alevli duygusunu sezmiş ve yazmıştı. Çanakkale şehitleri için yazılan o lâyemut şiir nedir?.. Bugün Türk şematinin bir harikasını yaratan Çanakkale şehitleri için dikilecek en muazzam abide Âkif'in o şiiri yanında pek cüce kalır... Âkif'in hiçbir şiiri bile olmasa *İstiklâl Marşı* ve *Çanakkale* şehitleri büyük şair de-dirtmeye ve ölmez simalar arasında yer verdimeye bizi mecbur eder."⁴²

Taşan'ın aynı sayısında Cemal Gültekin, Âkif'ten nazımdaki orijinal üslubuyla kendisini tanıtmış, dile bütün kuvvetiyle hâkim olmuş, Türk dilini olgunlaştırmaya çalışmış, öz Türkçe kelimelere yer ve değer vermiş, Nâmık Kemal'den sonra gelenler arasında kolektif duyguları derin bir heyecanla haykırarak, sosyal dertlerimizin

çok canlı portrelerini çizmiş, edebiyat âleminde oldukça geniş bir yer tutmuş şairlerimizden biri olarak bahseder.

Bu nüshada Aziz Taşan, Mehmet Âkif'in yalnız bir İslam şairi değil insanlığa haykıran, fazilet, insaniyet düsturlarını daima ve en çok lirik bir üslupla terennüm eden; yanık kalpli, doğru sözlü, temiz özlü, moralist bir şair olduğunu ve üstadı yalnız İslam şairi olarak tanıtmak isteyenlerin onu yanlış tanıttıklarını yahut öyle yapmak istediklerini söyler.⁴³

Âkif'le ilgili yazıların yanında ona karşı duyulan sevgi ve hürmetin mısralara taşındığı şiirler de dönemin dergilerinde yer alır. Bunlardan bazıları *Taşan'*daki İ. Haki Engin'in "Bir Güneş Daha mı Söndü"⁴⁴, *Uyanış Servetifünûn'*daki Mithat Balkaya'nın "Mehmet Âkif'in Mezarında"⁴⁵ adlı şiirlerdir. Ancak bunların içinde aşağıda yer verdiğimiz Niksar Halkevi'nin aylık dergisi *Ülker'*de yayımlanan "Merhum Üstat Mehmet Âkif'e" başlıklı şiir, özellikle dönemi için dikkat çekicidir. Tokat Niksar'da ortaokul ikinci sınıf öğrencisi Ülkü Güneri, Münir Müeyyet Bekman'ın dediği gibi Âkif'in memleketten ayrıldığı zaman yeni doğmuş bir bebektir ve on bir yıl sonra onun hakkındaki hükmünü vermiştir.

MERHUM ÜSTAT MEHMET ÂKİF'E

*Ey ulusun ve yurdun çok sevimli bülbülü
Hakikatin makesi, Türkiye'nin tek gülü
Uçurduk elimizden yazık çok yazık oldu,
Parçalandı yürekler, gözler hep yaşla doldu.*

*Yurdum elemleriyle inleyendin evet sen,
Ona bakan kem gözler sana olurdu diken.
Sana sanki kefendi, gençliğin sevgileri,
Ey edebin, sanatın, faziletin rehberi!*

*Ruhun müsterih olsun, yaşa sen kalbimizde,
Kandiller parlayacak o küçük evinizde.
Bir kuş gibi uçtun da acılar döktün bize,
Fatihalar okuyor, genç ihtiyar hep size.*

*Nerde o şakrak ötüş, hani Âkif'in sesi,
Bir acı gam sarıyor, gizli gizli herkesi.
Türk'ün elinden uçtu, edebiyat bülbülü,
Koparıldı dahından memleketin has gülü.⁴⁶*

Yeni Adam'da "Şair Mehmet Âkif İçin Memleketin Fikir ve Edebiyat Adamları Ne Diyorlar?" başlığı altında bir anket düzenlenir. O zamana kadar Âkif için birçok yazı yazıldığını ve bunların çoğunun onun hakkında daha çok hissî hükümlerin belirlenmesine sebep teşkil ettiğini iddia eden dergide amaçlarının çok önemli saydıkları yedi noktanın aydınlatılması olduğu belirtilmiş ve ankette yer alan sorular dönemin aydınlarına sorulmuştur. Abdülhak Hamit, Peyami Safa, İsmail Hami, Şükufe Nihal, Sabiha Zekeriya, Ahmet Hamdi, Burhan Toprak, Burhan Belge, Yaşar Nabi, Suphi Nuri, Sabahattin Ali, Falih Rıfki, Sadri Ertem, Nurettin Artam, Kerim Sadi, Orhan Seyfi, Yusuf Ziya, Raif Necdet, Nurullah Ataç, Nihal Atsız, İlhami Bekir, Faruk Nafiz gibi devrin önde gelen isimleri derginin farklı nüshalarında ankete iştirak etmişlerdir.⁴⁷

Sözü edilen soruların tamamı, bunlara verilen müspet ve menfi cevaplardan bazıları ise şunlardır:

"1. Soru: *Âkif, milliyetçi bir şair midir İslamcı bir şair midir?*

Nihal Atsız: Âkif, Osmanlı milliyetçisidir. Onun koyu İslamcı gözükmesi Osmanlılığına engel değildir. Çünkü Osmanlılığın ayırıcı vasıflarından biri de İslamcı olmasıdır. Âkif'in 'Osmanlı' kelimesini kullanmayıp mütemadiyen dinden bahsetmesi Osmanlı milliyetçiliğine mâni olamaz. Osmanlılığın kurduğu büyük siyasi-içtimai sistemde din, en esaslı unsur olduğu için Osmanlı milliyetperverleri çok defa dinci gibi gözükmüştür. Hiç şüphe yok ki Âkif, Türkiye'yi Fas'tan, Mısır'dan ve İran'dan daha çok seviyordu."⁴⁸

"Şükufe Nihal: "İslamcıdır. On dört asır evvelki ihtiyaçların yarattığı rejimlerden bahseden skolastik bir kafa. Böyle bir kafanın milliyetçilikle alakası yoktur."⁴⁹

"2. Soru: *Âkif, bir sınıf şairi midir yoksa halk şairi midir?*

Peyami Safa: Sınıf ve halk tabirleri ilmi yani reelin mazbut ifadesi değildirler. Mürekkep ve heterogene keyfiyetlere delalet ederler. Halktan murat avam ise -bu da yuvarlak bir tabirdir, fakat biraz daha sarıh görünüyor- Âkif, halk şairiydi."⁵⁰

"Kerim Sadi: "*Safahat şairi batıl itikatlarla hurafelerden ve taassuptan sıyrılmış bir din yani ekonomik istismar altında kırmızı küreyvelerine kadar ezilen müstahsil halk kitleleri için saf bir afyon ve buna binaen o nispette tehlikeli bir zehirdir.*"⁵¹

"3. Soru: *Âkif'in Türk inkılabına hizmeti var mıdır?*

Ahmet Hamdi: İnkılabtan ziyade istiklâl mücadelesinde onu unutmamak lazım gelir. *İstiklâl Marşı*'mız onun kaleminden çıkmıştır. Bu şüphesiz ki bir şair için talihin bir mazhariyetidir."⁵²

"Suphi Nuri: *İstiklâl Marşı* bir hizmet değildir... Her cihetten fenadır. 'Korkma' diye başlayan bir marş Türklerin hakiki, öz duygu ve heyecanlarının

tercümanı olamaz... Türklerin yüksek ve asil hislerini ve seciyelerini bilse idi hiçbir vakit şu sinire dokunan 'Korkma' kelimesiyle marşına başlamazdı. Hele istiklalini kazanıp inkılaba koyulan, cumhuriyeti ve laikliği kabul eden Türkler, bu marşı hiçbir zaman benimseyemezler. Bu marş bizim değildir. Bir saat evvel ortadan kaldırılması gerektir."⁵³

"4. Soru: *Âkif'in edebiyata teknik bakımdan hizmeti olmuş mudur?*

Raif Necdet: Şiirde Mehmet Âkif'in en kuvvetli tarafı aruza mutlak hâkimiyetidir. Filhakika şimdiye kadar hiçbir şair -hatta muallim Naci hatta Fikret de dâhil olduğu hâlde- aruza onun gibi hâkim olamamış, bu vezni onun gibi sevimli bir suhulet ve selaset, tabii ve elastiki bir seyyaliyetle kullanmamıştır. Bu itibarla *Safahat* şairinin teknik bakımdan şiirimize hizmeti büyüktür. Âkif'te de Muallim Naci'de olduğu gibi nâzımlık şairliğe gâlipdir. İsmail Safa'ya "Şair-i Mâderzât" derlerdi. Mehmet Âkif'e de "Nâzım-ı Mâderzât" diyebiliriz. Aruz veznini ilk defa pürüzlerden, imale ve zihafardan kurtarmaya çalışmak suretiyle Ahmet Paşa'nın on beşinci asırda başladığı işi o, yirminci asırda ikmal etmiştir. Eğer Âkif'te samimiyet ve vezne hâkimiyet ile beraber Garp, sanat ve lizizm temayülâtı da kuvvetli olsaydı asrın en büyük şairi olabilirdi."⁵⁴

"Nurullah Ataç: Hayır. Nazımda Âkif, Fikret'in muakkibi olmaktan başka bir şey değildir. Onun yaptıklarının hepsini Fikret zaten yapmıştır."⁵⁵

"5. Soru: *Âkif'in memleketten uzaklaşmasını nasıl izah edebilirsiniz?*

Nihal Atsız: Âkif'in memleketten uzaklaşmış olmasını onun pek yüksek seciyesi olmasıyla izah ederim. Hissen, fikren ve vicdanen taraftar olduğu şeyleri kabul eder gibi görünmek küçüklüğüne düşmemiştir. Âkif'in Mısır'a kaçışı 'Beğenmediğim şeyleri alkışlamayacağım.' diyen namuslu ve merdane bir harektir."⁵⁶

"Sabiha Zekeriya: Âkif'in şapka inkılabına karşı duyduğu reaksiyon, muhafazakârlığının bir neticesidir. Asırlık bir ananenin yıkılışına karşı duyduğu mürteci bir isyandır."⁵⁷

"6. Soru: *Âkif'in eserlerinde sosyal bir tez var mıdır?*

Nurullah Ataç: Âkif'te fikir yoktur, birtakım fikir gölgeleri vardır. Eserine bir 'irtica fikriyatı' dahi denilemez."⁵⁸

"7. Soru: *Âkif'in insani olan tarafları var mıdır?*

Nihal Atsız: Âkif'in insani tarafları var mıdır, diye soruyorsunuz. Hırsız ve dalkavuk olmayışını kâfi bulmuyor musunuz?"⁵⁹

"Burhan Belge: Âkif'in insani tarafı vardır ve büyüktür. Ancak Âkif'in insanlığı ekşi, hiddetli ve intikamcıdır. 'Tek dişi kalmış canavar' Âkif'e göre iddia olunduğu gibi 'medeniyet' değil 'Avrupa medeniyeti' yani istismarcı ve kanlı Avrupa'nın Hristiyan emperyalizmidir. Âkif, 'son Osmanlı' olmaktan ziyade hakiki manasında 'son İslamcı Türk'tür. Âkif tıpkı Ziya Gökalp gibi bir 'gecikmiş'tir. Bunlar, gemi batarken akla gelen tedbirlere benzerler. Bir mantık ifade edebilirler ama bir realiteye cevap veremezler."⁶⁰

Suphi Nuri'nin ankete verdiği cevaplar yüzünden yine aynı dergide (*Yeni Adam*) Saadetin Öcal, "İnkâr Edilmeyen Sanat" serlevha-

lı yazısı ile İleri'yi tenkit eder: “Mehmet Âkif'in sanatı inkâr edilemez, bunu en yakın deliller gösteriyor. İşte, o şahitler manzumesi; işte, bir arkadaşımızın bilmem hangi rüzgârın tesirine kapılarak coşturup güldürüp ağlatmadığından dolayı kaldırmak teklifinde bulunduğu “İstiklâl Marşı”. Bay Suphi Nuri'den maada hangi Türk bu marşı dinlerken heyecanlanmıyor. Bu sözü, her Türk'ün ince duygulu kanaatinde olduğundan cesaretle söylüyorum. Zannedersem Suphi Nuri tezinin doğru olduğunu ispat etmek için yanlış yola sapmış ve hakikati inkâr etmiştir. Yine tekrar ederim ki “İstiklâl Marşı”, her cihetten yüksek bir sanata maliktir.”⁶¹

Suhi Nuri İleri, Saadettin Öcal'ın eleştirisine karşılık tekrar *Yeni Adam*'da kendisini müdafaa etme ihtiyacı ile bir yazı kaleme alır. Burada ankete verdiği cevapları tekrar ettikten sonra iddialarına şunları da ekler:

“1. Âkif, ‘İstiklâl Marşı’nın yalnız güftesini yazdı. O, yalnız bunun metninden, manasından dolayı tenkit edilebilir. Evvela buna cevap vereyim. ‘Korkma’ ne demek? Tekrar ederim İstiklâl Harbi’nde Türk için korkmak mevzuubahis değildi ve hiçbir vakit Türk korkmadı. Millî heyecana tercüman olan bir eser, millî heyecanda bulunmayan korkudan bahsedemez, ederse millî heyecana tercüman olamaz, belki onu tahkir eder. Zaten Âkif, Türk'ün millî heyecanını duysa, anlasa ve sevse idi bizi bırakıp Mısır'a gitmezdi. Âkif nerede, millîlik nerede, millî heyecan nerede?

2. ‘İstiklâl Marşı’nın bestekârı Bay Zeki’dir. Bu marş bestesini Bay Zeki’nin ne vakit ve kim için hazırladığını bilenler pek çoktur. Bu beste yapılırken ortada ne istiklâl mücadelesi ne millî heyecan ne inkılap ve ne de cumhuriyet vardı. Bay Zeki’nin eseri olan bu marşı Bay Minas armonize etti. Bu marşın nasıl ve niçin harlandığını Bando Şefi Bay Veli namında bir zat herkesten iyi biliyor-muş. Hasılı Bay Zeki’nin bestesi herhangi bir şarkı için değildir ve söylenemez, okunamaz. Bu beste, Âkif’in şiirine kör topal uydurulmuştur. Uydurulurken herhâlde musiki ile edebiyatın alakaları ya bilinmiyor veyahut pek yanlış telakki ediliyordu. İşte size misali:

Korkma! Sönmez bu şafak,
larda yüzen al sancak.

‘larda’ diye hangi beyit başlar? Böyle bir beyit okunur ve söylenir mi? Bu tarz, hiçbir vakit insan sesine uygun değildir ve telaffuz edilemez ve nitekim de bir türlü söylenemiyor.

3. Yirmi sene geçtiği hâlde halk, bu marş çalındığı vakit birdenbire anlayamıyor. Herkes birbirini dürterek ayağa kalkıyor ve “İstiklâl Marşı” söylenecek, diye söylemeye başlıyor. Bunu ben yüzlerce defa gördüm ve kontrol ettim.

4. Dünyada bütün marşlar gerek şiir ve gerek musiki itibarıyla çok basittir. Kolay söylenemeyen marşlar iyi değildir. “İstiklâl Marşı”nın popüler ya-

ni halkçı, millî bir ahenk ve edası olmalıdır. O marş, bütün milletin olmalıdır; yoksa bir zümrenin değil. Bizim “İstiklâl Marşı”nı belki yalnız müzisyenler anlar, yoksa halk anlamıyor. Tam bir istiklâl marşını yedi milyon Türk, hep birden ve bir anda anlamalı, söylemeli ve sevmelidir. Marşın güfte ve bestesi bütün milleti alakadar etmelidir. Zaten bütün iş, bütün sanat ve bütün muvaffakiyet millî heyecanı basit bir suretle ifade etmektedir. Korkma, korkma...larla millî heyecan ifade edilemez, eski devrin büyükleri için hazırlanan bu marş ile bugünün hür, müstakil ve efendi Türklerinin millî heyecanları çoşturulamaz. Bilakis...

5. Bizim güfte ve bestesini kimin yaptığını bilmediğimiz Hey Gazilerimiz, İzmir’imiz ve Cezayirlerimiz var. Nerede Cezayir Marşı’ndaki Türk nostaljisi, daüssılası? Hele nerede şu Sivastopal Marşı?.. ‘Atar nizam topunu yer gök inler...’ Düşünün bir kere azamete, Türk’ün kuvvet ve kudretine sonra da bize ‘Korkma’ diye hitap eden marşlara bir bakın ve bunları beğenin, bunlar ile heyecanlananlara gelin de cevap verin... Dekadans böyle olur.

6. Âkif ve Zeki’nin “İstiklâl Marşı”nda ne mahallî renk ne millî duygu vardır, bu marşın bestesinde bir yabancılık hissediliyor ve yabancı melodileri bir türlü halkın ruhuna girmiyor. Bizim millî havalarımıza bu, tamamen zıt ve yabancıdır. Bu beste Osmanlıdır fakat millî değildir.

7. Hasılı hiç beğenmediğim cumhuriyetin onuncu yılının marşı bile bu “İstiklâl Marşı”ndan daha millîdir. İşte sokaklarda çocuklar bile bazen onu da söylüyorlar. Fakat hiçbir çocuğun ağzından oynarken bu “İstiklâl Marşı”nı dinleyemezsiniz. Çünkü onun ruhuna hitap etmiyor. Zaten bu “İstiklâl Marşı”nı adamakıllı söyleyenler de hemen yok gibidir. Mutlaka söylenirken hata ediliyor, falso yapılıyor.”⁶²

Mehmet Âkif ve “İstiklâl Marşı” ile ilgili düşünceler İleri’nin yazısı ile son bulur. Ancak bu nihayetleniş anketin bir sonuca varmasıyla değil, ani olarak konu değişimine gidilmesiyle vuku bulur, yani anket bir neticeye ulaşmaz. Böylece “İstiklâl Marşı” ile ilgili polemikler uzun süre, süreli yayınların gündemine getirilmez.

Müspet yaklaşım ve değerlendirmelerle menfi yaklaşım ve değerlendirmelerin kaleme alındığı yazılarda hemen hemen aynı konuların işlendiği dikkati çekmektedir. Âkif, büyük bir şair ve mütefekkindir, diyenlere karşı şair değil nâzımdır, Âkif’te fikir aramak bile fikre hürmetsizliktir; “İstiklâl Marşı”, şairin millî duygularının mahsulü olduğunu savunanlara karşı bu marşın bir an önce kaldırılması gerektiği cevabı verilmiştir.

Âkif’in yalnız bedeninin göçüp gittiğini, ruhunun ve eserlerinin ilelebet yaşayacağına karşılık üstadın ölümüyle fikirlerinin de o fikri savunanların da son numunesinin artık tamamen ortadan kalktığını, hatta yüz yıl sonra Türk edebiyatı tarihi yazacak muharirin Âkif’in ölüm tarihinde tereddüt ederek “Mevzuubahis şair

her ne kadar elimizde bulunan vesikalarda 1937'de ölmüş görünüyorsa da kendisinin 1920 yıllarında ölmüş olması daha varid-i harırdır"⁶³ diyeceği söylenmiştir.

Mehmet Âkif daha vefat etmeden ve vefatının hemen ardından, memleket aydınlarının iki farklı uç teşkil edecek kadar kutuplaşmaya gitmesi ve bunun neticesinde hakkında yazılanların bu kadar külliyatlı olması devrin siyasi ortamıyla da açıklanabilir. Nitekim *Türkiye* gazetesinin "Gönül Penceresi" sütununda yazan Abdülkadir Karahan, "Âkif'in Ebediyete Uğurlanışı ve Sonrası" serlevhali yazısında Âkif öldüğünde Edebiyat Fakültesi Talebe Cemiyeti'nin Yönetim Kurulu ve Millî Türk Talebe Birliği'nin Neşriyat Kolu Başkanı olduğunu, şairin cenaze merasimine katıldıktan üç gün sonra Emniyet Müdürlüğünden çağrılarak ne sıfatla, resmî makamların törene gerek görmediği bir şairin kabri başında konuşma yaptığının kendisine sorulduğunu söyler.⁶⁴

Mehmet Âkif için kaleme alınan yazılara bakıldığında Âkif'in pek çok yönünün mevzuubahis edildiğini, Âkif'in taraftarları olduğu gibi aleyhinde özellikle de "İstiklâl Marşı" hakkında duygu ve düşüncelerin dile getirildiği görülür. Âkif'e yönelik saldırılar karşısında duyarlı hareket eden süreli yayınlar içinde halkevleri dergileri de döneminde takdir görmüştür.

Âkif ve "İstiklâl Marşı" hakkında münferit duygu ve düşüncelerin dile getirildiği, marşla ilgili olumsuz düşünce ve bu düşüncelerin sebeplerinin belirtildiği yazıların yanında bunların eleştirildiği satırlarda görüldüğü gibi ele aldığımız dönem içerisinde söz konusu mevzular oldukça yoğun bir şekilde işlenmiş ve matbuat âleminde ses getirmiştir. Bu sebeple mevzuubahis edilen yazıları günümüz okurlarının bilgisine sunmak, yaklaşık on bir ay zarfında vuku bulan fikirler ve fikir çatışmalarını ortaya koymak sosyal hayatımız, yakın siyasi geçmişimiz ve edebiyat tarihimiz açısından oldukça önemlidir.

DİPNOTLAR

- 1 (...), "Mehmet Âkif İstanbul'a Geldi", *Cumhuriyet*, 21 Haziran 1936, s. 2.
- 2 Orhan Seyfi [Orhon], "Mehmet Âkif", *Tan*, 25 Haziran 1936, s. 2.
- 3 Hayri Yazıcı, "Üstat Mehmet Âkif Cennet Gibi Yurdunda", *Son Posta*, 22 Haziran 1936, s. 1, 5.
- 4 Kandemir, "Millî Edebiyatın En Kuvvetli Yazıcısı: Mehmet Âkif", *Yedigün*, c. 7, S. 173, 1 Temmuz 1936 s. 6-8.
- 5 Niyazi Acun, "Büyük Millî Şairimiz Mehmet Âkif'in Yanında", *Yarım Ay*, S. 35, 15 Temmuz 1936, s. 2-3, 28.

- 6 Faruk Nafiz Çamlıbel, "Mehmet Âkif", *Yedigün*, c. 7, S. 174, 8 Temmuz 1936, s. 17.
- 7 M. Turhan Tan, "Üstat Mehmet Âkif'in Yanında", *Cumhuriyet*, 18 Ağustos 1936, s. 5.
- 8 Münir Müeyyet Bekman, "On Bir Sene Sonra Memlekete Dönen Bir Şair Hakkında", *Açık Söz*, 1 Temmuz 1936, s. 4.
- 9 Ermel Talu, "Devle Cüce", *Son Posta*, 3 Temmuz 1936, s. 2.
- 10 İmsat, "Varan Bir", *Son Posta*, 3 Temmuz 1936, s. 5.
- 11 (...), "Mehmet Âkif' i Kaybettik", *Cumhuriyet*, 28 Birincikânun 1936., s. 1, 3.
- 12 (...), "Büyük Şair Mehmet Âkif Dün Vefat Etti", *Son Posta*, 28 Birincikânun 1936, s. 1, 11.
- 13 (...), "İstiklâl Marşı Şairi Mehmet Âkif Dün Öldü", *Tan*, 28 Birincikânun 1936, s. 1, 10.
- 14 (...), "Şair Âkif'in Ölümü", *Ulus*, 28 İlkânun 1936, s. 2.
- 15 (...), "Mehmet Âkif Öldü", *Kurun*, 28 İlkânun 1936, s. 1, 2.
- 16 Hasnun Rasih Tanay, "Mehmet Âkif'in Ölümü", *Haber*, 28 Birincikânun 1936, s. 2.
- 17 Nizamettin Nazif Tepedenli, "Büyük Şair Mehmet Âkif'in Temiz Hatırası Önünde", *Açık Söz*, 29 Birincikânun 1936, s.1, 3.
- 18 M. Turhan Tan, "Kaybettiğimiz Büyük Adam: Ölüm Âkif'i Aramızdan Aldı Götdürdü Fakat...", *Cumhuriyet*, 29 Birincikânun 1936, s. 3.
- 19 (...), "İstiklâl Marşı Şairinin Ölümü Karşısında", *Cumhuriyet*, 29 Birincikânun 1936, s. 3
- 20 (...), "İstiklâl Marşı Şairi Âkif'in Cenazesi Tezahüratla Kaldırıldı", *Tan*, 29 Birincikânun 1936, s. 1, 10.
- 21 Burhan Macit [Morkaya], "Hatır ve Gönül", *Son Posta*, 29 Birincikânun 1936, s. 3.
- 22 Refik Ahmet Sevengil, "Mehmet Âkif'in Bana Görünen Portresi", *Kurun*, 29 İlkânun 1936, s. 3
- 23 (...), "Âkif'in Hayatı ve Eserleri", *Son Posta*, 29 Birincikânun 1936, s. 9.
- 24 İhsan Unaner, "Mehmet Âkif'in Ölümü Münasebetiyle", *Cumhuriyet*, 31 Birincikânun 1936, s. 7.
- 25 Halit Fahri Ozansoy, "Mehmet Âkif", *Uyanış Servetifünûn*, c. 81/17, S. 2106/421, 31 İlkânun 1936, s. 82.
- 26 Munis Faik Ozansoy, "Mehmet Âkif", *Marmara*, S. 6, 1 Kânunusani 1937, s. 173-175.
- 27 Peyami Safa, "Mehmet Âkif'e Dair", *Çığır*, S. 46, İkincikânun 1937, s. 81.
- 28 Nahit Menteşe, "Mehmet Âkif de Öldükten Sonra", *Yeni Milas*, 1 Ocak 1937, s. 3-4.
- 29 Hasan Âli Yücel, "Mehmet Âkif", *Akşam*, 4 Kânunusani 1937, s. 6.
- 30 Korkut Bayülken, "Âkif'i Nasıl Anlamak İstediler?", *Kaynak*, S. 49, 19 Şubat 1937, s. 13-14.
- 31 *Agy.*, s. 15.
- 32 İ. Alaattin Gövsa, "Âkif Öldü", *Yedigün*, c. 8, S. 200, s. 6 İkincikânun 1937, s. 13.
- 33 M. Hulusi Dosdoğru, "Ulu Ozan Mehmet Âkif İçin", *Uyanış Servetifünûn*, c. 81/17, S. 2108/423, 14 Sonkânun 1937, s. 115, 118.
- 34 Falih Rıfkı Atay, "Şair Mehmet Âkif", *Yedigün*, c. 8, S. 202, 20 İkincikânun 1937, s. 4.
- 35 Nurullah Ataç, "Mehmet Âkif", *Akşam*, 30 Kânunusani 1937, s. 3-4.
- 36 Orhan Rahmi Gökçe, "Mehmet Âkif ve Nurullah Ataç", *Anadolu*, 3 Şubat 1937, s. 3, 6.
- 37 Nurullah Ataç, "Yine Âkif", *Akşam*, 6 Mart 1937, s. 3, 8.
- 38 Ağâh Sırrı Levent, "Mehmet Âkif", *Yeni Türk*, c. 5, S. 50, Şubat 1937, s. 782-83.
- 39 *Agy.*, s. 784.
- 40 Dilaver Can, "Mehmet Âkif", *Drınaz*, S. 13, 31 Ocak 1937, s. 5.
- 41 Ahmet Yılmaz, "Büyük Şair Mehmet Âkif'in Ölümü Karşısında", *Taşan*, S. 9-33, 1 Şubat 1937, s. 1-2.
- 42 Kadri Özyalçın, "İstiklâl Marşı Şairini de Kaybettik", *Taşan*, S. 9, 1 Şubat 1937, s. 3.
- 43 Aziz Taşan, "Büyük Şair Mehmet Âkif'in Ölümü Münasebetiyle", *Taşan*, S. 9-33, 1 Şubat 1937, s. 7.
- 44 İ. Haki Engin, "Bir Güneş Daha mı Söndü?", *Taşan*, S. 9, 1 Şubat 1937, s. 6.
- 45 Mithat Balkaya, "Mehmet Âkif'in Mezarında", *Uyanış Servetifünûn*, c. 81/17, S. 2108/423, 14 Sonkânun 1937, s. 118.
- 46 Ülkü Güneri, "Merhum Üstat Mehmet Âkif'e", *Ülker*, c. 1, S. 6, Şubat 1937, s. 5
- 47 *Yeni Adam*, S. 167-175, 11 Mart 1937-6 Mayıs 1937.

- 48 Nihal Atsız, "Nihal Atsız Diyor ki", *Yeni Adam*, S. 172, 15 Nisan 1937, s. 11.
 49 Şükufe Nihal [Başar], "Şükufe Nihal Diyor ki", *Yeni Adam*, S. 167, 11 Mart 1937 s. 11.
 50 Peyami Safa, "Peyami Safa Diyor ki", *Yeni Adam*, S. 167, 11 Mart 1937, s. 10.
 51 Kerim Sadi, "Kerim Sadi Diyor ki", *Yeni Adam*, S. 171, 8 Nisan, 1937, s. 11.
 52 Ahmet Hamdi [Tanpınar], "Ahmet Hamdi Diyor ki", *Yeni Adam*, S. 168, 18 Mart 1937, s. 10-11.
 53 Suphi Nuri [İleri], "Suphi Nuri Diyor ki", *Yeni Adam*, S. 169, 25 Mart 1937, s. 11.
 54 Raif Necdet [Kestelli], "Raif Necdet Diyor ki", *Yeni Adam*, S. 171, 8 Nisan 1937, s. 11, 19.
 55 Nurullah Ataç, "Nurullah Ataç Diyor ki", *Yeni Adam*, S. 172, 15 Nisan 1937, s. 10.
 56 Atsız, *agy.*, s. 11.
 57 Sabiha Zekeriya [Sertel], "Sabiha Zekeriya Diyor ki", *Yeni Adam*, S. 168, 18 Mart 1937, s. 10.
 58 Ataç, *agy.*, s. 11.
 59 Atsız, *agy.*
 60 Burhan Belge, "Burhan Belge Diyor ki", *Yeni Adam*, S. 169, 25 Mart 1937, s. 10.
 61 Saadettin Öcal, "İnkâr Edilmeyen Sanat", *Yeni Adam*, S. 173, 22 Nisan 1937, s. 5.
 62 Suphi Nuri [İleri], "Mehmet Âkif Münakaşası", *Yeni Adam*, S. 176, 13 Mayıs 1937, s. 13, 19.
 63 İlhami Bekir [Tez], "İlhami Bekir Diyor ki", *Yeni Adam*, S. 172, 15 Nisan 1937, s. 10.
 64 Abdülkadir Karahan, "Âkif'in Ebediyete Uğurlanışı ve Sonrası", *Türkiye*, 10 Ocak 1992, s. 8.

KAYNAKÇA

- Acun, Niyazi, "Büyük Millî Şairimiz Mehmet Âkif'in Yanında", *Yarım Ay*, S. 35, 15 Temmuz 1936, s. 2-3, 28-29.
 Açık Söz, "Şair Mehmet Âkif Gömüldü", 29 Birincikânun 1936, s. 2.
 Ali, Sabahattin, "Sabahattin Ali Diyor ki", *Yeni Adam*, S. 169, 25 Mart 1937, s. 11.
 Alkım, "Mehmet Âkif'in Ölümü", S. 2, 15 Ocak 1937, s. 1.
 Artam, Nurettin, "Nurettin Artam Diyor ki", *Yeni Adam*, S. 170, 1 Nisan 1937, s. 11, 13.
 Ataç, Nurullah, "Mehmet Âkif", *Akşam*, 30 Kânunusani 1937, s. 3-4.
 Ataç, Nurullah, "Nurullah Ataç Diyor ki", *Yeni Adam*, S. 172, 15 Nisan 1937, s. 10.
 Ataç, Nurullah, "Yine Âkif", *Akşam*, S. 6601, 6 Mart 1937, s. 3, 8.
 Atay, Falih Rıfki, "Şair Mehmet Âkif", *Yedigün*, c. 8, S. 202, 20 İkincikânun, 1937, s. 4.
 Atay, Falih Rıfki, "Falih Rıfki Diyor ki", *Yeni Adam*, S. 170, 1 Nisan 1937, s. 10.
 Atsız, Nihal, "Nihal Atsız Diyor ki", *Yeni Adam*, S. 172, 15 Nisan 1937, s. 11.
 Ayda Bir, "Büyük Vatan Şairi Mehmet Âkif", S. 11, 1 Temmuz 1936, s. 16.
 Aykut, Şeref, "Mehmet Âkif Edirne'de", *Yedigün*, c. 8, S. 201, 13 İkincikânun, 1937, s. 12.
 Balkaya, Mithat, "Mehmet Âkif'in Mezarında", *Uyanış Servetifünûn*, c. 81/17, S. 2108/423, 14 Sonkânun 1937, s. 118.
 Bayülken, Korkut, "Âkif'i Nasıl Anlamak İstediler?", *Kaynak*, S. 49, 19 Şubat 1937, s. 13-15.
 Bekman, Münir Müeyyet, "On Bir sene Sonra Memlekete Dönen Bir Şair Hakkında", *Açık Söz*, 1 Temmuz 1936, s. 4.
 Belge, Burhan, "Burhan Belge Diyor ki", *Yeni Adam* S. 169, 25 Mart 1937, s. 10.
 Bingül, Nurettin Rüştü, "Büyük Şairin Ölümüne Tarih", *Açık Söz*, 29 Birincikânun 1936, s. 3.
 Can, Dilaver, "Mehmet Âkif", *Dıranaz*, S. 13, 31 Ocak 1937, s. 5.
 Cumhuriyet, "İstiklâl Marşı Şairinin Ölümü Karşısında", 29 Birincikânun 1936, s. 3.
 Cumhuriyet, "Mehmet Âkif İstanbul'a Geldi", 21 Haziran 1936, s. 2.
 Cumhuriyet, "Mehmet Âkif'i Kaybettik", 28 Birincikânun 1936, s. 1, 3.
 Cumhuriyet, "Mehmet Âkif'in Cenazesi Merasimle Kaldırıldı", 29 Birincikânun 1936, s. 1, 4.
 Çamlıbel, Faruk Nafiz, "Faruk Nafiz Diyor ki", *Yeni Adam*, S. 172, 15 Nisan 1937, s. 11.
 Çamlıbel, Faruk Nafiz, "Mehmet Âkif", *Yedigün*, c. 7, S. 174, 8 Temmuz 1936, s. 17.
 Çığır, "Mehmet Âkif'i Kaybettik", S. 46, İkincikânun 1937, s. 81.
 Danişmend, İsmail Hami, "İsmail Hami Diyor ki", *Yeni Adam*, S. 167, 11 Mart 1937, s. 11.
 Doğrul, Ömer Rıza, "İstiklâl Marşı Şairi Âkif'in Son Günleri", *Tan*, 29 Birincikânun 1936, s. 6.
 Dosdoğru, M. Hulusi, "Ulu Ozan Mehmet Âkif İçin", *Uyanış Servetifünûn*, c. 81/17, S. 2108/423, 14 Sonkânun 1937, s. 115, 118.
 D. Sükûti, "Mehmet Âkif'e Ait Bir Hatıra", *Yedigün*, c. 9, S. 212, 31 Mart 1937, s. 21.
 Engin, İ. Haki, "Bir Güneş Daha mı Söndü?", *Taşan*, S. 9-33, 1 Şubat 1937, s. 6.

- Ertem, Sadri, "Sadri Ertem Diyor ki", *Yeni Adam*, S. 170, 1 Nisan 1937, s. 10-11.
- Esen, Burhan, "Mehmet Âkif'in Ölümü", *Taşan*, S. 9-33, 1 Şubat 1937, s. 11.
- Felek, Burhan, "Şair Âkif Öldü!", *Tan*, 29 Birincikânun 1936, s. 3.
- Gezgin, Hakkı Süha, "Mehmet Âkif", *Kurun* [İlave], S. 37, 30 Birincikânun 1936, s. 2.
- Gökçe, Orhan Rahmi, "Mehmet Âkif ve Nurullah Ataç", *Anadolu*, 3 Şubat 1937, s. 3, 6.
- Gövsâ, İ. Alaattin, "Âkif Öldü", *Yedigün*, c. 8, S. 200, 6 İkincikânun, 1937, s. 13.
- Gültekin, Cemal, "Mehmet Âkif", S. 9-33, 1 Şubat 1937, s. 7.
- Güneri, Ülkü, "Merhum Üstat Mehmet Âkif'e", *Ülker*, c. 1, S. 6, Şubat 1937, s. 5.
- Haber, "İstiklâl Marşı Şairi Mehmet Âkif'i Bugün Toprağa Verdik", 28 Birincikânun 1936, s. 1, 2.
- İbrahim, "Merhum Büyük Şair Mehmet Âkif'in Hayatı ve Edebi Şahsiyeti", *Alkım*, S. 3, 15 Şubat 1937.
- İlhami Bekir [Tez], "İlhami Bekir Diyor ki", *Yeni Adam*, S. 172, 15 Nisan 1937, s. 10-11.
- İleri, Suphi Nuri, "Mehmet Âkif Münakaşası", *Yeni Adam*, S. 176, 13 Mayıs 1937, s. 13, 19.
- İleri, Suphi Nuri, "Suphi Nuri Diyor ki", *Yeni Adam*, S. 169, 25 Mart 1937, s. 11.
- İmset, "Varan Bir", *Son Posta*, 3 Temmuz 1936, s. 5.
- K. Ö., "Şair Fikret ve Âkif", *Anadolu*, 2 Kânunusani 1937, s. 2.
- Kâmi, "Mehmet Âkif Hakkında", *Anadolu*, 17 Mart 1937, s. 3, 7.
- Kandemir, "Millî Edebiyatın En Kuvvetli Yazıcısı: Mehmet Âkif", *Yedigün*, c. 7, S. 173, 1 Temmuz 1936, s. 6-8.
- Karahan, Abdülkadir, "Âkif'in Ebediyete Uğurlanışı ve Sonrası", *Türkiye*, 10 Ocak 1992, s. 8.
- Kurun*, "Mehmet Âkif Dün Heyecanlı Bir Tezahürle Toprağa Bırakıldı", 29 İlkânun 1936, s. 1, 2.
- Kurun*, "Mehmet Âkif Öldü", 28 İlkânun 1936, s. 1, 2.
- Levent, Ağâh Sırrı, "Mehmet Âkif", *Yeni Türk*, c. 5, S. 50, Şubat 1937, s. 782-84.
- Menteşe, Nahit, "Mehmet Âkif de Öldükten Sonra", *Yeni Milas*, 1 Ocak 1937, s. 3-4.
- Morkaya, Burhan Cahit, "Hatır ve Gönül", *Son Posta*, 29 Birincikânun 1936, s. 3.
- Naci Sadullah [Sander], "Âkif'in Son Günleri", *Son Posta*, 29 Birincikânun 1936, s. 9.
- Nayır, Yaşar Nabi, "Yaşar Nabi Diyor ki", *Yeni Adam*, s. 169, 25 Mart 1937, s. 10.
- Orhon, Orhan Seyfi, "Mehmet Âkif", *Tan*, 25 Haziran 1936, s. 2.
- Orhon, Orhan Seyfi, "Orhan Seyfi Diyor ki", *Yeni Adam*, S. 171, 8 Nisan 1937, s. 10-11.
- Ozan, K. F., "Ölmedi... Ölmeyecek... Ölemez!", *Alkım*, S. 2, 15 Ocak 1937, s. 21.
- Ozansoy, Halit Fahri, "Mehmet Âkif", *Uyanış Servetifünûn*, c. 81/17, S. 2106/421, 31 İlkânun 1936, s. 82.
- Ozansoy, Munis Faik, "Mehmet Âkif", *Marmara*, S. 6, Kânunusani 1937, s. 173-75.
- Öcal, Sadettin, "İnkâr Edilmeyen Sanat", *Yeni Adam*, S. 173, 22 Nisan 1937, s. 5.
- Özyalçın, Kadri, "İstiklâl Marşı Şairini de Kaybettik", *Taşan*, S. 9, 1 Şubat 1937, s. 3.
- Raif Necdet [Kestelli], "Raif Necdet Diyor ki", *Yeni Adam*, S. 171, 8 Nisan 1937, s. 11, 19.
- Sadi, Kerim, "Kerim Sadi Diyor ki", *Yeni Adam*, S. 171, 8 Nisan 1937, s. 10.
- Safa, Peyami, "Mehmet Âkif'e Dair", *Çığır*, S. 46, İkincikânun 1936, s. 81-82.
- Safa, Peyami, "Mehmet Âkif", *Cumhuriyet*, 30 Birincikânun 1936, s. 2.
- Safa, Peyami, "Peyami Safa Diyor ki", *Yeni Adam*, S. 167, 11 Mart 1937, s. 10.
- Sertel, Sabiha Zekeriya, "Sabiha Zekeriya Diyor ki", *Yeni Adam*, S. 168, 18 Mart 1937, s. 10.
- Sevengil, Refik Ahmet, "Mehmet Âkif'in Bana Görünen Portresi", *Kurun*, 29 İlkânun 1936, s. 3.
- Son Posta*, "Acıklı Bir Kayıp: Büyük Şair Mehmet Âkif Dün Vefat Etti", 28 Birincikânun 1936, s. 1, 11.
- Son Posta*, "Âkif Dün Gömüldü", 29 Birincikânun 1936, s. 1, 11.
- Son Posta*, "Âkif'in Hayatı ve Eserleri", 29 Birincikânun 1936, s. 9.
- Şükufe Nihal [Başar], "Şükufe Nihal Diyor ki", *Yeni Adam*, S. 167, 11 Mart 1937, s. 11, 17.
- Talu, Ermel, "Devle Cüce", *Son Posta*, 3 Temmuz 1936, s. 2.
- Tan*, "İstiklâl Marşı Şairi Âkif'in Cenazesi Tezahüratla Kaldırıldı", 29 Birincikânun 1936, s. 1, 10.
- Tan*, "İstiklâl Marşı Şairi Mehmet Âkif Dün Öldü", S. 609, 28 Birincikânun 1936, s. 1, 10.
- Tan*, "Mehmet Âkif'le Mülakat: Hasta Bir Adam Dedikodu Mevzuu Olmak İstemez", 25 Haziran 1936, s. 3.
- Tan, M. Turhan, "Kaybettğimiz Büyük Adam: Ölüm Âkif'i Aramızdan Aldı Göttürdü Fakat...", *Cumhuriyet*, 29 Birincikânun 1936, s. 3.
- Tan, M. Turhan, "Üstat Mehmet Âkif'in Yanında", *Cumhuriyet*, 18 Ağustos 1936, s. 5.
- Tanay, Hasnun Rasih, "Mehmet Âkif'in Ölümü", *Haber*, 28 Birincikânun 1936, s. 2.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi, "Ahmet Hamdi Diyor ki", *Yeni Adam*, S. 168, 18 Mart 1937, s. 10-11.
- Tarhan, Abdülhak Hâmid, "Abdülhak Hâmid Diyor ki", *Yeni Adam*, S. 167, 11 Mart 1937, s. 10.

- Taşan*, “Âkif Gecesi”, S. 9, 1 Şubat 1937, s. 12.
- Taşan*, Aziz, “Büyük Şair Mehmet Âkif’in Ölümü Münasebetiyle”, *Taşan*, S. 9, 1 Şubat 1937, s. 7.
- Tepedenli, Nizamettin Nazif, “Büyük Şair Mehmet Âkif’in Temiz Hatırası Önünde”, *Açık Söz*, 29 Birincikânun 1936, s. 1, 3.
- Toprak, Burhan, “Burhan Toprak Diyor ki”, *Yeni Adam*, S. 168, 18 Mart 1937, s. 11.
- Türk, Hamdi Tüzün, “İstiklâl Marşı’nın Ölümsüz Şairine”, *Anadolu*, 3 Kânunusani, 1937, s. 6.
- T. N. Uygur, “Mehmet Âkif”, *Türk Baytarlar Birliği Dergisi*, S. 1-2, 1 İkincikânun-1 Mart 1937, s. II-XXII.
- Ullus*, “Şair Âkif’in Ölümü”, 28 İlkânun 1936, s. 2.
- Unaner, İhsan, “Mehmet Âkif’in Ölümü Münasebetiyle”, *Cumhuriyet*, 31 Birincikânun 1936, s. 7.
- Uyanış Servetifünûn*, “Mehmet Âkif Öldü”, c. 81/17, S. 2106/421, 31 İlkânun 1936, s. 86.
- Yalçın, Hüseyin Cahit, “Âkif’in Ölümü”, *Fikir Hareketleri*, c. 7, S. 170, 23 Kânunusani 1937, s. 7.
- Yarım Ay*, “Mehmet Âkif Öldü”, S. 48, 1 Şubat 1937, s. 2-3.
- Yaşar, A. Mehmet, “Mehmet Âkif İçin”, *Alkım*, S. 2, 15 Ocak 1937, s. 14.
- Yazıcı, Hayri, “Üstat Mehmet Âkif Cennet Gibi Yurdunda”, *Son Posta*, 22 Haziran 1936, s. 1, 5.
- Yeni Adam*, “Haftanın Düşünceleri”, S. 166, 4 Mart 1937, s. 9.
- Yeni Adam*, “Haftanın Düşünceleri”, S. 164, 18 Şubat 1937, s. 13.
- Yeni Adam*, “Mehmet Âkif’le İlgili Anketin Soruları”, S. 167, 11 Mart 1937, s. 10-11.
- Yılmaz, Ahmet, “Büyük Şair Mehmet Âkif’in Ölümü Karşısında”, *Taşan*, S. 9, 1 Şubat 1937, s. 1-2.
- Yusuf Ziya Ortaç, “Yusuf Ziya Diyor ki”, *Yeni Adam*, S. 171, 8 Nisan 1937, s. 11.
- Yücel*, “İki Mehmet Âkif”, S. 24, Şubat 1937, s. 224-225.
- Yücel*, “Mehmet Âkif’i de Kaybettik”, S. 23, Ocak 1937, s. 1, 200.
- Yücel, Hasan Âli, “Mehmet Âkif”, *Akşam*, 4 Kânunusani 1937, s. 6.